

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА: ИЗМЕЂУ УНИТАРИЗАЦИЈЕ И ДИСОЛУЦИЈЕ

Сажетак: Босна и Херцеговина је једна од најкомплекснијих земаља данашњице. Подељена на два ентитета и један дистрикт, где је притом један од ентитета подељен на десет кантона, ова земља се скоро свакодневно у пракси суочава са потешкоћама у функционисању. Дејтонским мировним споразумом из 1995. године прекинут је крвави грађански рат и ударени су темељи државе засновани на балансу између индивидуалних (грађанских) и колективних (етничких) права, али је функционалност земље жртвована зарад мира. Предмет овог истраживања је питање уређења Босне и Херцеговине у будућности. Са једне стране, бошњачка политичка елита, упркос међусобним идеолошким разликама, јединствена је у напорима за укидање кантона и ентитета, односно за унитаризацију земље. Српска страна се све отвореније залаже за независност Републике Српске, инсистирајући на враћању изворном Дејтону, односно повратку њених изгубљених надлежности. Хрватски политички представници желе измену изборног закона, а све више помињу и могућност стварања трећег ентитета. Анализираћемо постојеће политичко стање у земљи, као и могућности спровођења стратегије сваког од три народа. Закључно, објаснићемо због чега је Босна и Херцеговина у оваквом облику дугорочно неодржива и нефункционална, те образложити могућа решења за превазилажење политичке кризе у њој. Користићемо методу студије случаја, компаративну анализу и историјску методу.

Кључне речи: Босна и Херцеговина, Република Српска, бошњачки унитаризам, сепаратизам, трећи ентитет.

УВОД

Данашња држава Босна и Херцеговина (БиХ) настала је Дејтонским мировним споразумом 1995. године којим је окончан крвави грађански рат у тој земљи (1992-1995). Иако је тзв. Република Босна и Херцеговина створена још 1992. године, након нелегалног и

---

¹ Мр Рајко Петровић, Институт за европске студије, Трг Николе Пашића 11, Београд, rajkopetrovic993@gmail.com

нелегитимног референдума² о независности тада Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине, те примљена у чланство Организације Уједињених нација 22. маја 1992. године, она је у пракси контролисала далеко мању територију од територије данашње БиХ. На референдуму су учествовала два конститутивна народа – Муслимани и Хрвати, док су Срби, као трећи конститутивни народ, бојкотовали референдум. Још 9. јануара исте године Скупштина српског народа у БиХ прогласила је Републику српског народа Босне и Херцеговине, касније преименовану у Српска Република Босна и Херцеговина, односно у Република Српска. Претходно се српски народ на плебисциту одржаном 9. и 10. новембра 1991. године (96,4% од 1.350.000 бирача) изјаснио да жели самосталну српску државу која би ушла у састав Србије или остала у југословенској држави. За разлику од ратне 1992. године, када су на терену здружено деловале муслиманске и хрватске војне јединице, као и њихово политичко руководство, 1993. године ствари су се додатно закомпликовале како због сукоба између Хрвата и Муслимана у Средњој Босни и Херцеговини, тако и због унутрашњих сукоба између самим Муслиманима. У Грудима је 28. августа 1993. године проглашена Хрватска Република Херцег-Босна, као држава хрватског народа на простору БиХ, док је у Великој Кладуши 27. септембра 1993. године проглашена Аутономна покрајина Западна Босна са Фикретом Абдићем на челу. Под притиском међународне заједнице, муслиманска и хрватска страна су 18. марта 1994. године потписале Вашингтонски споразум којим је прекинута ватра између Хрватског вијећа одбране (ХВО) и тзв. Армије Републике БиХ. Тим споразумом створена је Муслиманско-хрватска Федерација, касније преименована у Федерацију Босне и Херцеговине, те дефинисана подела исте на десет кантона како би се спречила доминација једне етничке групе над другом.³ Касније је овај споразум ојачан и Сплитским споразумом (22. јул 1995. године) којим је отворена могућност да БиХ и Хрватска уђу у

---

² Референдум о независности СР БиХ, одржан 29. фебруара и 1. марта 1992. године, био је неважећи не само због тога што је одржан мимо воље једног конститутивног народа, већ и зато што на референдуму за отцепљење није гласала двотрећинска већина бирача (излазност је била 63,7%, а за независност је гласало 92,7% изашлих). Видети у: Admir Mulaosmanović, „Na putu ka nezavisnosti: Referendum u Bosni i Hercegovini”, *Historijska traganja*, 10 (2012), str. 203–231.

³ „Washingtonski sporazumi: Okvirni sporazum o Federaciji u BiH“, Washington, 1994.

конфедерацију или лабаву федерацију, те дата могућност Хрватској војсци (ХВ) да војно интервенише на територији БиХ.⁴

Након што су током рата пропали мировни планови попут Карингтон-Кутиљеровог плана (1992), Венс-Овеновог плана (1993), Овен-Столтенберговог плана (1993) и Плана Контакт групе (1994), три стране су након дугих и исцрпних преговора пристале на склапање мира у ваздухопловној бази Рајт-Патерсон код Дејтона у Сједињеним Америчким Државама. Дејтонски споразум, чије званично име је Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини, потписали су: у име Срба – председник Србије Слободан Милошевић, у име Хрвата – председник Хрватске Фрањо Туђман и у име Муслимана (Бошњака) – Алија Изетбеговић. Поред њих, споразум су потписали (сведочили) и представници САД, Француске, Уједињеног Краљевства, Немачке, Русије и Европске уније. Резултат споразума било је окончање рата и подела БиХ на два ентитета – Федерацију БиХ (51% територије) и Републику Српску (49% територије). Одлучено је и да се о спорној територији предратне општине Брчко одлучи накнадном арбитражом.⁵

ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Државно уређење БиХ дефинисано је Дејтонским споразумом, односно његовим Анексом 4. који се сматра Уставом БиХ. Назив тзв. Република Босна и Херцеговина престаје да постоји и званично име државе постаје Босна и Херцеговина. БиХ је наставила своје правно постојање по међународном праву и задржала чланство у Уједињеним нацијама. У члану 1. став 3. Устава БиХ јасно стоји да се БиХ састоји од два ентитета, Федерације БиХ и Републике Српске, док у ставу 4. истог члана стоји да ниједан ентитет неће успоставити било какву контролу на међуентитетској граници. Надлежности институција БиХ дефинисане су ставом 1. члана 3. Устава БиХ и то су спољна политика, спољнотрговинска политика, царинска политика, монетарна политика, финансирање институција и међународних обавеза БиХ, политика и регулатива за усељавање, избеглице и азил, спровођење међународних и међуентитетских кривичноправних прописа, успостављање и функционисање заједничких и међународних комуникација, регулисање саобраћаја између ентитета и контрола ваздушног саобраћаја. У надлежности ентитета, према ставу 2. члана 3, спадају

---

⁴ „Splitska deklaracija”, Split, Vjesnik, 1995.

⁵ „Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini”, Vazduhoplovna vojna baza Rajt-Peterson, Dejton, 1995.

право ентитета да успостави специјалне паралелне односе са суседним државама (у складу са суверенитетом и територијалним интегритетом БиХ), као и право сваког ентитета да склапа уговоре са државама и међународним организацијама уколико за то има сагласност Парламентарне скупштине БиХ. У ставу 3. истог члана напоменуто је да ентитетима припадају све владине функције и овлашћења која по слову Устава БиХ нису изричито дата институцијама БиХ. Поред тога, предвиђена је и могућност да БиХ преузме надлежности за оне послове око којих се ентитети договоре.⁶

БиХ има Парламентарну скупштину која се састоји од два већа – Дома народа и Представничког дома. Дом народа чини 15 делегата, од којих 2/3 даје Федерација БиХ (5 Бошњака и 5 Хрвата), а Република Српска 1/3 (5 Срба). Хрватске делегате бирају хрватски делегати у Дому народа Федерације, бошњачке њихови делегати у Дому народа Федерације, док српске делегате бира Народна скупштина Републике Српске. Представнички дом се састоји од 42 члана, од којих се 2/3 бирају са територије Федерације БиХ, а 1/3 са територије Републике Српске. Сви они се бирају на директним изборима у њиховим ентитетима. Механизам одлучивања је такав да доношење закона захтева сагласност оба дома, а она се ни у једном од њих не може добити без сагласности представника сва три народа, како би се спречило прегласавање. Исто тако, дата одлука Парламентарне скупштине може се прогласити штетном по интересе српског, хрватског или бошњачког народа већином гласова делегата из датог народа. Овлашћења Парламентарне скупштине су значајна, јер она доноси законе, одлучује о извору и износима средстава неопходних за функционисање институција БиХ, одобрава буџет за институције БиХ, те одлучује о ратификацији уговора.⁷

БиХ, као република по облику владавине, нема председника, већ има Председништво БиХ као колективни орган. Председништво се састоји од три члана – једног Србина, који се бира непосредно са територије Републике Српске и једног Хрвата и једног Бошњака, од којих се сваки бира непосредно са територије Федерације БиХ. Председништво има ограничене надлежности, попут вођења спољне политике БиХ, именовања амбасадора, представљања БиХ у међународним институцијама, извршавања одлука Парламентарне скупштине БиХ итд. Председништво дели извршну власт са

---

⁶ „Ustav Bosne i Hercegovine”, *Službeni glasnik BiH*, br. 25/2009 – Amandman I, 2009.

⁷ Ибидем.

Министарским саветом, који се састоји од председавајућег и министара. И овде је направљен етнички баланс, па тако са територије ФБиХ не може бити именовано више од 2/3 свих министара.⁸

Посебно важна установа јесте Уставни суд БиХ. Он се састоји од девет чланова, од којих четири бира Представнички дом Федерације, два Народна скупштина Републике Српске, док преостала три бира председник Европског суда за људска права након консултација са Председништвом БиХ. Значај Уставног суда јесте у самој заштити Устава БиХ, јер он има искључиву надлежност одлучивања о међуентитетским споровима, споровима између БиХ и ентитета, као и између институција БиХ.⁹

Иако то није експлицитно наглашено, БиХ је по облику владавине република (према се Уставом брише реч република из самог назива државе), док је по облику државног уређења федерална држава која нагиње ка конфедерализму (где, парадоксално, један од ентитета има реч федерација у свом називу), и то асиметрична, јер поред два ентитета која имају различит институционални дизајн, има и један дистрикт.

Република Српска је дефинисана као равноправни ентитет у саставу БиХ и има свој устав, према коме је она јединствени и недељиви уставно-правни ентитет који има своје уставотворне, законодавне, извршне и судске функције. Њој припадају све државне функције и надлежности, сем оних који су пренесени институцијама БиХ путем Устава. Сходно Уставу БиХ, Република Српска има право да успоставља специјалне паралелне односе са Савезном Републиком Југославијом, односно са њеним чланицама (данас са Србијом и Црном Гором). Република Српска располаже значајним степеном аутономије и сопственим институцијама. Законодавну и уставотворну власт врши Народна скупштина Републике Србије, извршна власт припада Влади Републике Српске и Председнику Републике Српске, док судска власт припада судовима, од којих се по значају издвајају Врховни суд Републике Српске и Уставни суд Републике Српске.¹⁰

Федерација БиХ је други ентитет који ужива исти степен аутономије као и Република Српска, али се, по својој територијалној организацији и институцијама власти, разликује од ње. Према Уставу

---

⁸ Ибидем.

⁹ Ибидем.

¹⁰ „Устав Републике Српске”, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 48/11, 2011.

Федерације БиХ, она се састоји од кантона који имају статус федералних јединица. Има их укупно десет – Кантон Сарајево, Унско-сански кантон, Тузлански кантон, Зеничко-добојски кантон и Босанско-подрињски кантон (већински бошњачки); Западнохерцеговачки кантон, Посавски кантон и Кантон 10 (већински хрватски) и Средњобосански кантон и Херцеговачко-неретвански кантон (тзв. „мешовити кантони”).¹¹ Иако је седиште ФБиХ у Сарајеву, четири њена министарства смештена су у Мостару. На територији ФБиХ конститутивна су сва три народа који су конститутивни и на нивоу БиХ. Законодавна власт у ФБиХ подељена је између Заступничког дома и Дома народа. Чланови Заступничког дома бирају се на непосредним изборима на територији целе ФБиХ. Дом народа има паритетан састав, где сваки конститутивни народ има исти број делегата, а обезбеђено је и неколико места за представнике из редова осталих.¹² Извршну власт чине Председник Федерације и Влада Федерације. Председник Федерације је шеф федералне извршне власти и бира се већином гласова у Представничком дому и Дому народа на начин да у избору учествују представници свих конститутивних народа. Владу Федерације чине премијер и 16 министара, од којих је осам из редова бошњачког народа, пет из хрватског и три из српског. За именовање Владе ФБиХ потребна је потврда већине чланова Заступничког дома. Федерација БиХ има свој Уставни суд, Врховни суд и Суд за људска права.¹³

Кантони имају висок степен аутономије, односно надлежности у широком низу области попут унутрашњих послова, коришћењу природних ресурса, просторној и стамбеној политици, култури и образовању (ФБиХ припадају социјална заштита, здравство и трговина). Кантони имају своју законодавну власт (једнодомне скупштине), извршну власт (влада која се састоји од премијера и министара) и судску власт (кантонални суд и општински судови).¹⁴

Брчко дистрикт представља јединствену административну јединицу локалне самоуправе. На територији предратне општине Брчко је, након завршетка међународне арбитраже, 2000. године формиран

---

¹¹ „Ustav Federacije Bosne i Hercegovine”, *Sl. novine FBiH*, br. 88/2008 – Amandman CIX, 2008.

¹² Под осталима се подразумевају припадници народа који нису конститутивни, попут Рома, Јевреја, Украјинаца итд.

¹³ „Ustav Federacije Bosne i Hercegovine”, оп. цит.

¹⁴ Radomir Nešković, *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2017, str. 279–281.

кондоминијум, односно територија која је под заједничком управом оба ентитета, којој су исти делегирани своја овлашћења. Тако Брчко дистрикт располаже низом надлежности који се тичу привреде, финансија, културе, образовања, здравствене заштите, правосуђа, безбедности (има сопствену полицију) итд. Законодавну власт врши Скупштина Дистрикта, извршну власт Влада Дистрикта, а судску судови Дистрикта.¹⁵

Међународни фактор у БиХ је изузетно значајан. Посебно треба истаћи важност и улогу Канцеларије високог представника (*Office of the High Representative – OHR*). Реч је о *ad hoc* међународној институцији чија је мисија да надгледа спровођење цивилних аспеката Дејтонског мировног споразума. Њен начелни задатак је да, сарађујући са грађанима и институцијама БиХ и међународном заједницом, осигура пут БиХ ка евроатлантским интеграцијама и обезбеди развој мирне и одрживе демократије. Поседује значајна овлашћења, попут доношења обавезујућих одлука (посебно када локални представници нису у стању или нису спремни да их донесу), разрешења јавних званичника и државних службеника који крше своје законске обавезе или су претња по мир и стабилност земље итд.¹⁶

АКТУЕЛНА ПОЛИТИЧКА СИТУАЦИЈА: НАСТАВАК РАТА ДРУГИМ СРЕДСТВИМА

Политички односи у БиХ од рата до данас условљени су напетим међунационалним односима. Да је политика наставак рата другим средствима сведоче сви локални и општи избори одржани у БиХ у протеклих 25 година, где су националне странке увек остваривале победе тамо где припадници датог народа чине већину. Од три предратне националне странке – Странка демократске акције (СДА), Хрватска демократска заједница БиХ (ХДЗ БиХ) и Српска демократска странка (СДС), прве две су и даље доминантне у свом националном бирачком телу, док је најснажнија српска политичка партија у протеклих 20 година Савез независних социјалдемократа (СНСД). Партије које заузимају нешто умереније (тзв. грађанске, а не националне) позиције, у пракси су такође национално обојене, односно

---

¹⁵ „Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 39/09, 2010, str. 1–7.

¹⁶ Sven Petke i Suljo Ćorsulić, „Budućnost kao dužnost“ – visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu“, *Länderbericht*, Predstavništvo Fondacije Konrad Adenauer u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021, str. 1–2.

огромна већина њиховог руководства, чланства и симпатизера припада једној нацији.¹⁷ Етничко, односно национално, као главна детерминанта партијског система у БиХ далеко је израженија у односу на остале бивше југословенске републике, што је и разумљиво с обзиром на то да је БиХ у целини подељена на три субкултурне целине.¹⁸

Појединачно најјача и најзначајнија бошњачка политичка партија је Странка демократске акције. Реч је о конзервативној партији која баштини исламску демократију, бошњачки национализам и босанско-херцеговачки унитаризам. Сматра се државотворном партијом, с обзиром на то да је она, под руководством Алије Изетбеговића, повела бошњачки народ у референдум о независности, затим у рат, а њен председник био је један од потписника Дејтонског споразума. Веома је блиска Исламској заједници у БиХ и упућена на тесну сарадњу са Турском, иако се начелно сматра прозападном, односно про-ЕУ и про-НАТО партијом. У Представничком дому БиХ има девет од 42 посланика, у Дому народа БиХ три од 15, у Представничком дому ФБиХ 30 од 98, у Дому народа ФБиХ осам од 58, а у Народној скупштини РС два од 83. Један од чланова Председништва БиХ Шефик Џаферовић је из редова ове партије.¹⁹ Упркос чињеници да има око 200.000 чланова и да је на последњим изборима (локални избори за (градо)начелнике и чланове општинских већа 2020. године) освојила укупно највећи број гласова, ова странка последњих неколико месеци пролази кроз велику кризу. Чињеница да су странку напустили неки од најзначајнијих кадрова (Елмедин Конаковић, Аљоша Чампара итд.) и да су је потресале бројне афере (попут афере „Асим“) одразила се на то да СДА нема градо/начелничко место ни у једном већем градском центру, што је значајан ударац за партију и показатељ негативних трендова у њој. СДА предстоји значајна борба за бошњачко бирачко тело како са традиционално снажном опозиционом и начелно грађанском СДП БиХ тако и са новом и нарастајућом политичком опцијом Народ и правда, сачињеном управо од некадашњих руководећих људи из СДА.

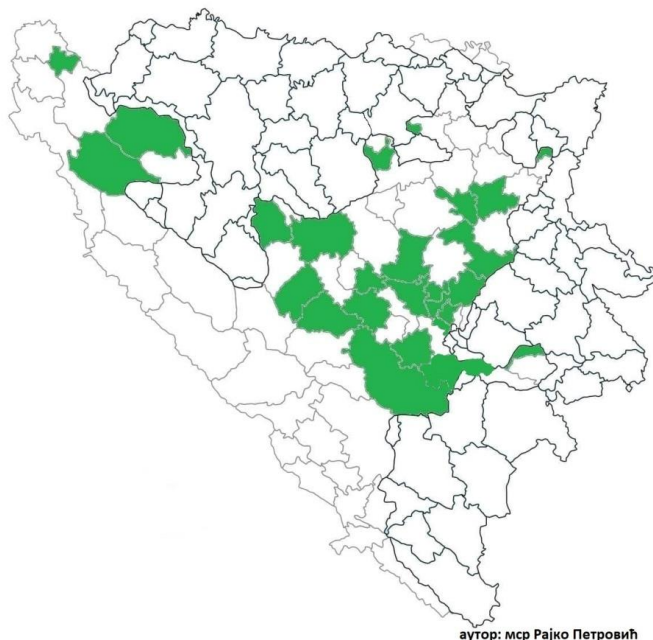
¹⁷ Такав је случај са политичким партијама у Републици Српској попут Партије демократског прогреса (ПДП), Демократског народног савеза (ДНС), Демократског савеза (ДЕМОС), као и са партијама у ФБиХ попут Социјалдемократске партије БиХ (СДП БиХ), Демократске фронте (ДФ), Савеза за бољу будућност БиХ (СББ БиХ), Народа и правде (НиП) итд.

¹⁸ Aleksandar Ćurković, „Partijski sistem Bosne i Hercegovine”, *Socioeconomica*, 2 (4), 2013, str. 376.

¹⁹ Видети опширније на: <https://www.sda.ba> (Приступљено 10.4.2021)

Слика 1. Градови и општине у којима је СДА освојила (градо)начелничка места на локалним изборима 2020. године

аутор: мср Рајко Петровић

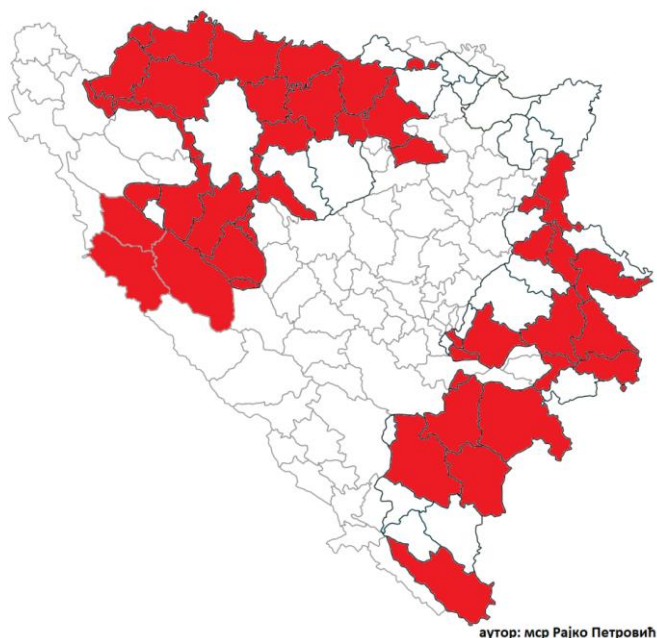
Извор: карту приредио аутор

Савез независних социјалдемократа најјача је политичка партија у Републици Српској и друга по снази у БиХ. Иако је настала 1996. године²⁰ као социјалдемократска и левичарска странка прозападне провинијенције, односно као противтежа конзервативном СДС-у, од 2006. године до данас странка се трансформисала у српску националну и просецесионистичку која је у сталним сукобима са тзв. пробосанским партијама. Поред тесне сарадње са Србијом, партија се залаже и за чврсте везе са Русијом, противећи се притом путу БиХ у НАТО. Њена снага огледа се у чињеници да већ две деценије активно врши власт у Републици Српској и на нивоу БиХ. Члан Председништва БиХ Милорад Додик је њен оснивач и председник, а председница Републике Српске Жељка Цвијановић и председник Владе Републике Српске Радован Вишковић су њени кадрови. СНСД броји преко 190.000 чланова и има 29 од 83 посланика у Народној скупштини Републике Српске, као и шест посланика у Представничком дому Парламентарне

²⁰ Тада се звала Странка независних социјалдемократа, а од 2006. године носи данашњи назив.

скупштине БиХ.²¹ Иако је на локалним изборима 2020. године освојила највише (градо)начелничких места (42 у РС и три у ФБиХ, једина у оба ентитета), изгубила је Бањалуку, чији градоначелник је постао један од истакнутих опозиционих лидера из ПДП-а Драшко Станивуковић, што је уздрмало доминантну позицију странке уочи општих избора 2022. године.

Слика 2. Општине и градови у којима је СНСД освојио (градо)начелничка места на локалним изборима 2020. године

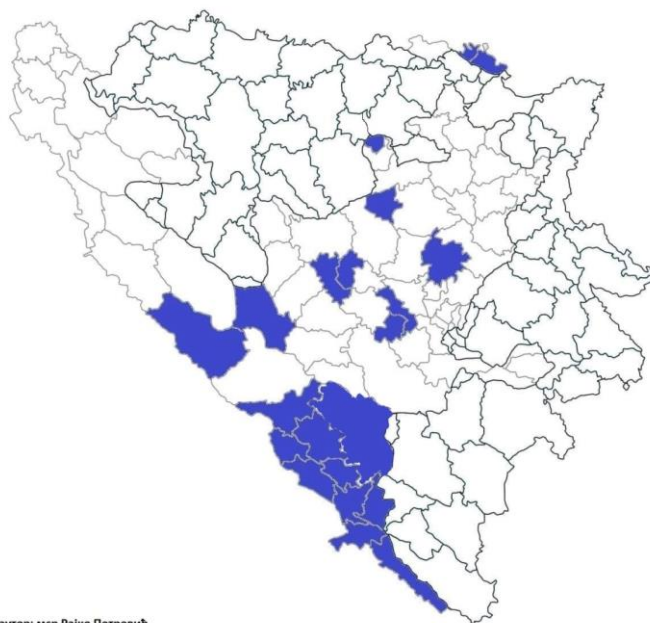
Извор: карту приредио аутор

Хрватска демократска заједница БиХ је далеко најјача странка хрватског народа у БиХ. У идеолошком смислу, реч је о демохришћанској, конзервативној и федералистичкој партији десног центра, која је као таква део породице Европске народне партије. Процењује се да броји преко 35.000 чланова, има 14 од 98 чланова Представничког дома Парламента ФБиХ и четири од 42 члана у Представничком дому Парламентарне скупштине БиХ. Врши власт у неколико кантона и 20 општина и градова, од којих се истиче Мостар, у коме имају градоначелничко место, што је стратешки, симболички и

²¹ Видети опширније на: <https://snsd.org> (Приступљено 11.4.2021)

психолошки веома важно за њих.²² Једина је од партија „велике тројке“²³ која није подбацила на недавним локалним изборима, али проблем за њу представља чињеница да, иако је убедљиво најјача странка хрватског народа, њен председник Драган Човић није постао члан Председништва БиХ из реда хрватског народа. ХДЗ БиХ се залаже за побољшање положаја Хрвата у БиХ чију конститутивност виде као угрожену од стране политичког Сарајева. Проевропски и про-НАТО је оријентисана, те се залаже за сарадњу БиХ и Хрватске.²⁴

Слика 3. Градови и општине у којима је ХДЗ БиХ освојио (градо)начелничка места на локалним изборима 2020. године

Извор: карту приредио аутор

Етничка слика БиХ данас се умногоме разликује од њене предратне етничке слике 1991. године. За разлику од некадашње „тигрове коже“²⁵, етничка карта БиХ данас је јасно подељена на

²² ХДЗ БиХ Мостар сматра „столним градом“ Хрвата на том простору.

²³ Заједнички назив за СДА, СНСД и ХДЗ.

²⁴ Видети опширније на: <https://www.hdzbih.org> (Приступљено 11.4.2021)

²⁵ Израз који се почетком 1990-их користио да означи етничку измешаност већег дела територије СР БиХ.

већински српску Републику Српску и на Федерацију БиХ, која је највећим делом подељена између већински бошњачких и већински хрватских кантона. Према попису из 1991. године, у БиХ је живело 4.377.033 грађана, од чега 1.902.956 Муслимана (43,5%), 1.366.104 Срба (31,2%), 760.852 Хрвата (17,4%) и 347.121 осталих (7,9%).²⁶ Први послератни попис спроведен је тек 2013. године²⁷ и према њему, у БиХ живи 3.531.159 становника, од чега је 1.769.592 Бошњака (50,1%), 1.086.733 Срба (30,8%), 544.780 Хрвата (15,4%) и 130.054 осталих (3,7%).²⁸ Питање броја становника у БиХ одавно је постало превасходно политичко питање, где, пре свега бошњачка страна покушава да прикаже да у БиХ преко 50% становништва чине Бошњаци и да им то даје легитимитет да државу сматрају бошњачком. Процене, међутим, говоре да је у БиХ далеко мање становника неголи 2013. године, јер се они масовно селе, а БиХ спада у земље са најнижим природним прираштајем. Зато политичко Сарајево покушава да попис планиран за 2021. годину одложи, како би се одржао привид бошњачке апсолутне већине. Власти у Републици Српској противе се одлуци везаној за попис из 2016. године, према којој се и они који не живе у БиХ сматрају резидентима, а које у највећој мери чине припадници бошњачке дијаспоре.²⁹ Иако је незахвално процењивати тренутни број становника у БиХ, на основу анализе резултата претходних неколико изборних циклуса³⁰, који су погодан показатељ етничке структуре земље (с обзиром на то да грађани доминантно гласају за своје националне странке), могуће је направити прилично прецизну етничку карту БиХ по општинама и градовима. Као што се може видети на слици испод, она се практично није променила након завршетка рата 1995. године.

---

²⁶ Statistika.ba, 2013, Доступно на: <http://www.statistika.ba> (Приступљено 4.4.2021)

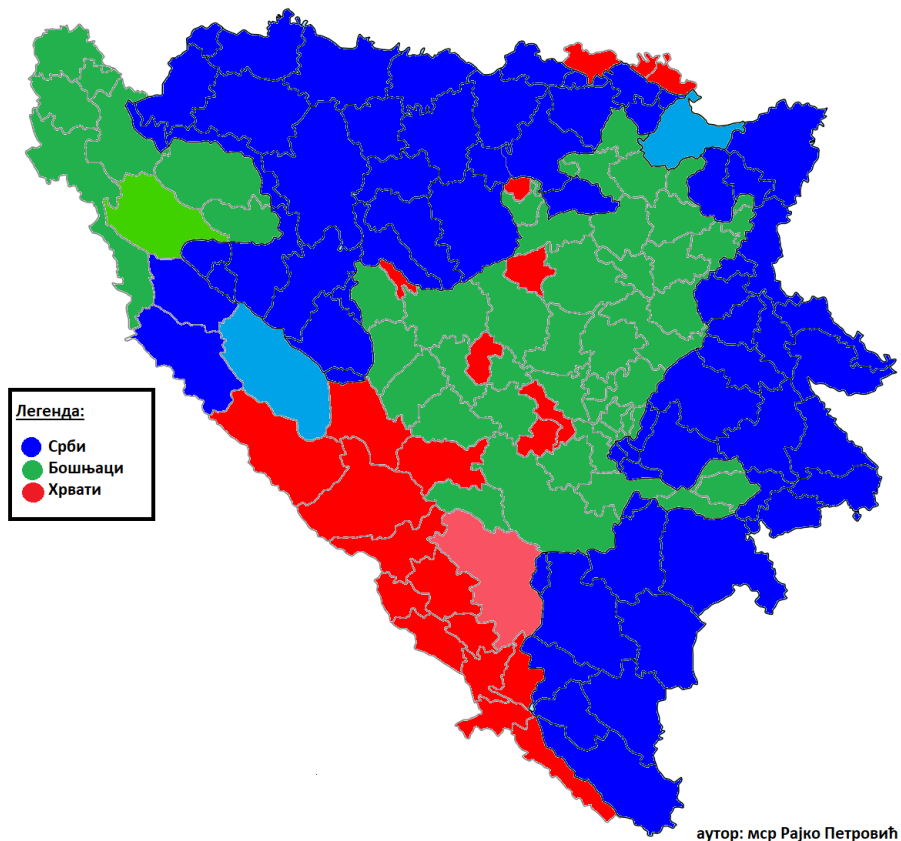
²⁷ Република Српска не признаје званичне резултате тог пописа.

²⁸ Statistika.ba, оп. цит.

²⁹ Младен Кременовић, „Зашто БиХ избегава попис становништва”, *Политика*, 02.03.2019, Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/423962/Region/Zasto-BiH-izbegava-popis-stanovnistva> (Приступљено 4.4.2021)

³⁰ Локални избори 2020. године, општи избори 2018. године, локални избори 2016. године и општи избори 2014. године.

Слика 4. Етничка карта БиХ 2021. године према резултатима претходних изборних циклуса

Извор: карту приредио аутор

БОШЊАЧКИ УНИТАРИЗАМ: ИЗМЕЂУ ГРАЂАНИЗМА И ИСЛАМИЗМА

Бошњачка политичка елита ни након 30 година од увођења вишестраначког система у БиХ није одустала од својих предратних и ратних политичких циљева. Ти циљеви се, укратко, могу описати кроз синтагму „унитарна БиХ”. Од 1991. године до данас све бошњачке политичке партије не само да се представљају као грађанске и анационалне (што ни по политичким циљевима ни по структури бирачког тела нису), већ се и залажу за концепт грађанске државе. У тим намерама, свакако, предњачи СДА, као најстарија и најбројнија

бошњачка партија. Треба истаћи да је БиХ, према постојећем Уставу, уређена као земља у којој постоји баланс грађанског и националног, што је у складу са праксом већине земаља које имају комплексну етничку, националну, верску или језичку композицију (Белгија, Шпанија, Канада итд.). Стратегија унитарне БиХ подразумева потпуно елиминисање националног принципа у корист грађанског, где би, према формули „један човек, један глас”, на нивоу целе земље били бирани представници законодавне и извршне власти. Ентитете, односно њихове органе власти и овлашћења, баш као и кантоне, босанскохерцеговачки унитаристи виде као сувишне, односно као препреку за изградњу функционалније, демократскије и праведније БиХ. Јасно је да су овакве промене немогуће без темељне ревизије Дејтонског споразума, што је изазован и крајње ризичан подухват у држави и друштву који још увек имају свеже успомене на грађански рат.

Према Програмској декларацији СДА из 2019. године, циљ ове најснажније бошњачке странке јесте тзв. реинтеграција БиХ кроз ревизију Дејтонског споразума. Судаћи по њој, Дејтонски споразум је испунио своју првобитну сврху заустављања агресије на БиХ, спречавања њене поделе и заустављања процеса уништења Бошњака, али је њиме створено комплексно унутрашње уређење и структура државе која почива на низу могућности за блокаде и опструкције. СДА оцењује да је улога међународне заједнице у БиХ све слабија и да то додатно храни оне који политичким средствима покушавају остварити своје ратне циљеве, односно који желе да БиХ поделе по етничким шавовима. Као најбољи одговор на такве наводне претње, СДА види повећање буџета за одрживи повратак и борбу за већа права повратника.³¹ Премда СДА не жели да укине конститутивност народа (није то желела ни 1991. године), залаже се за афирмацију босанског идентитета који би био заједнички идентитет свих грађана БиХ. Да је, ипак, реч о странци која се превасходно стара за интересе Бошњака говори податак да је један од њених програмских циљева подршка културним институцијама и невладиним организацијама задуженим за афирмацију идентитета, традиције и културе Бошњака (а не свих народа у БиХ), као и заштита права и интереса Бошњака у суседним земљама (а не свих грађана суседних земаља који имају порекло из БиХ).³² Томе треба додати и податак да се СДА бори против наводне

---

³¹ „Programska deklaracija Stranke demokratske akcije”, Sedmi kongres Stranke demokratske akcije, Sarajevo, 14. septembar 2019, str. 3.

³² Ибидем, стр. 2.

пропаганде која је усмерена на штету Бошњака (за које СДА подвлачи да је најбројнији народ у БиХ и да је за њу „судбински везан“), а која жели да их прикаже радикалним исламским екстремистима.³³ Према поменутој програмској декларацији, СДА се залаже за усвајање новог устава у коме би држава добила ратни назив Република Босна и Херцеговина, а која би, између осталог, била дефинисана као регионализована, односно подељена на три нивоа власти – државни, регионални и локални.³⁴

Иза мантре СДА о борби за грађанску, демократскију, функционалнију и равноправнију државу по мери свих народа у њој крије се, међутим, тежња за мајоризацијом Срба и Хрвата и претварање БиХ у државу под потпуном бошњачком контролом. Босански, односно бошњачки унитаризам није стриктно везан за босански, односно бошњачки национализам, већ и за интересе политичког ислама у БиХ. Познато је да се оснивач и доживотни председник СДА, као и ратни лидер бошњачког народа Алија Изетбеговић у свом делу „Исламска декларација“ из 1970. године залагао за успостављање исламског поретка у БиХ, заснованог на Курану, односно шеријатском праву. За Изетбеговића је исламски поредак могуће остварити само у земљама у којима су муслимани већинско становништво, јер исламу није довољна власт, већ захтева и постојање исламског друштва. Немуслиманским мањинама би, по Изетбеговићу, било дозвољено да уживају верске слободе и заштиту само уколико су лојални таквој муслиманској држави.³⁵ Чињеница је да се Изетбеговић никада није одрекао ове књиге и њеног садржаја, иако се у оснивачком статуту СДА из 1991. године служио грађанистичком мимикријом. Не само да су припадници бошњачке тзв. Армије БиХ током рата користили исламску симболику и рат против Срба и Хрвата доживљавали као верски рат против неверника хришћана, већ су и добијали помоћ у људству („дихад ратници“), оружју и новцу од стране муслиманских земаља.³⁶ Снажне везе СДА и осталих бошњачких политичких партија са Исламском заједницом у БиХ непрекидне су још од предратних година, где се поменута верска институција сматра важним фактором у процесу доношења политичких одлука. Тако су Бакир Изетбеговић, актуелни лидер СДА и син Алије Изетбеговића и чланови делегације Исламске

---

³³ Ибидем, стр. 3.

³⁴ Ибидем, стр. 5.

³⁵ Alija Izetbegović, *Islamska deklaracija*, Sarajevo, 1970, str. 21.

³⁶ Milovan Milutinović, „Karakteristike građanskog rata u Bosni i Hercegovini“, *Svarog*, 1/2010, str. 65–66.

заједнице у БиХ, предвођени реису-л-улема Хусеином Кавазовићем, на заједничком састанку 2018. године у Сарајеву усвојили десет заједничких закључака који се тичу искључиво политичких питања, између осталих и синхронизованих политичких притисака на Републику Српску, очувања бошњачког идентитета, чија је ислам значајна компонента и сл.³⁷ Дакле, упркос томе што се СДА профилише као грађанска партија, те испред себе као циљ ставља стварање унитарне грађанске БиХ, јасно је да политичка сарадња са Исламском заједницом нема везе са грађанским и демократским начелима, али има везе са политичким исламом као темељем бошњачке политике.

Ни остале политичке партије у БиХ за које гласа бошњачко бирачко тело немају битно другачије ставове када је реч о будућности уставног и политичког уређења земље. Тако се СДП БиХ, начелно левичарска и секуларна партија и наследница Комунистичке партије БиХ, залаже за промену дејтонског концепта БиХ, односно за успостављање грађанске државе која би била адекватна брана против национализма који воде ка дисолуцији државе. Не дирајући у конститутивност народа и глорификујући грађанина као носиоца суверенитета, СДП БиХ сматра да БиХ треба трансформисати у децентрализовану државу са високим степеном локалне и регионалне самоуправе, у складу са европским концептом демократизације. СДП БиХ види дејтонску структуру земље као кочничара за успостављање јединственог правног, политичког и економског система, као и за евроинтеграције земље. У том смислу, ова странка у свом програму предлаже не само укидање ентитета, већ и свођење функције председника земље (тј. Председништва БиХ) на репрезентативну улогу и померање тежишта политичког одлучивања на Парламент БиХ.³⁸ СББ БиХ Фахрудина Радончића такође сматра да је дејтонско решење створило сложену државу и да је јединствен пример где је устав једне земље део мировног споразума и није усвојен од стране чланова њеног парламента. Због тога се ова странка залаже за усвајање новог устава БиХ кроз парламентарну процедуру који би БиХ претворио у функционалну и децентрализовану државу саздану на, између осталог, принципима прокламованим у пресуди Суда за људска права у

---

³⁷ „Изетбеговић и Кавазовић усвојили 10 закључака”, *Политика*, 10.04.2018, Доступно на: <https://www.politika.rs/scc/clanak/401699/Region/Izetbegovic-i-Kavazovic-usvojili-10-zakljucaka#!> (Приступљено 5.4.2021)

³⁸ „Program Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine”, Sarajevo, 2010, str. 2–3.

Стразбуру у случају Сејдић–Финци из 2009. године.³⁹ С обзиром на то да је реч о пресуди која говори да су тзв. „остали”, односно грађани БиХ који нису припадници неког од три конститутивног народа, неправедно и неосновано лишени могућности кандидатуре за члана Председништва БиХ⁴⁰, јасно је да се и СББ БиХ залаже за потискивање националног концепта, односно успостављање искључиво грађанског. ДФ Жељка Комшића, упркос чињеници да се он изјашњава као национални Хрват и да је већ трећи пут члан Председништва БиХ из редова хрватског народа, партија је за коју доминантно гласају Бошњаци. Реч је о партији која је један од највећих заговорника унитарне БиХ. У статуту ДФ-а стоји да се он залаже за републиканско и секуларно државно уређење и за грађанску парламентарну демократију, као и за децентрализацију земље и афирмацију државног идентитета и суверенитета БиХ.⁴¹ У свом оснивачком манифесту, ДФ се залаже за децентрализовану државу састављену од регија и за потпуну примену грађанског принципа на уштрб етничког/националног, сматрајући да сва колективна права Срби, Хрвати, Бошњаци и остали могу остварити кроз своја уставом гарантована грађанска права.⁴²

РЕПУБЛИКА СРПСКА: СЕЦЕСИЈА КАО ДУГОРОЧНИ ЦИЉ

Република Српска је од почетка 2000-их до данас највећи заговорник очувања изворног Дејтонског споразума. Притисцима међународне заједнице и политичког Сарајева у периоду 2002–2006. године, када је високи представник у БиХ био Педи Ешдаун (*Paddy Ashdown*), Република Српска је изгубила преко 80 надлежности у разним областима, а уз то су бројни српски политички функционери добили вишегодишњу забрану бављења политиком. Темелјне институције Републике Српске су ипак очуване и од 2006. године званична Бањалука води активну политику заштите преосталих надлежности, уз захтеве да јој се изгубљене врате. С обзиром на чињеницу да политичко Сарајево такве захтеве игнорише, односно да

---

³⁹ „Savez za bolju budućnost BiH – Programaska deklaracija”, Sarajevo, 2010, str. 47–49.

⁴⁰ Edin Hodžić i Nenad Stojanović, *Novi-stari ustavni inženjering? Izazovi i implikacije presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci protiv BiH*, Analitika – Centar za društvena istraživanja, Sarajevo, 2011, str. 11–14.

⁴¹ „Statut Demokratska fronta”, Sarajevo, 2015.

⁴² „Manifest Demokratska fronta”, Sarajevo, 2013.

се нескривено залаже за унитаризацију БиХ, руководство Републике Српске све чешће помиње алтернативну опцију за остваривање својих политичких циљева и права која су Српској гарантована изворним Дејтоном – отцепљење од БиХ и проглашење независне државе. Важно је истаћи да је расположење Срба у Републици Српској и у БиХ уопште такво да су за проглашење независности овог ентитета, о чему сведочи и Галупова анкета из 2010. године, према којој чак 88% Срба на том простору жели отцепљење Српске од БиХ. Исто истраживање је показало да је 70% грађана ФБиХ против сецесије Републике Српске, од чега су Бошњаци 80% против и 13% за, док су Хрвати 63% против и 27% за.⁴³

Највећи заговорник независности Републике Српске (краткорочно) и припајања Србији (дугорочно) јесте СНСД предвођен Милорадом Додиком. У програмским принципима СНСД-а из 2019. године стоји да је Република Српска настала 1992. године са циљем заштите српских националних интереса на датом простору, али да су после крвавог грађанског рата Срби присиљени да остану у БиХ као „Југославији у малом”, иако ни велика Југославија није могла опстати као вишенационална држава. Истиче се да, према Повељи Уједињених нација, Међународном пакту о грађанским и политичким правима и Међународном пакту о економским, социјалним и културним правима, а који се у БиХ непосредно примењују на основу Анекса 1. Устава БиХ, грађани Републике Српске црпе право на самоопредељење. Исто тако, у програмским принципима стоји да је сувереност Републике Српске потврђена Дејтонским споразумом и да јој припадају све државне надлежности које Устав БиХ изричито не додељује БиХ. Наглашено је да је Република Српска држава (а не ентитет) и да је легално и легитимно да, у складу са Споразумом о специјалним везама Републике Српске са Републиком Србијом, она ради на стварању што јединственијег простора са њом.⁴⁴ Лидер СНСД-а и дугогодишњи политички лидер српског народа у Републици Српској и БиХ Милорад Додик годинама се отворено залаже за миран распад БиХ и проглашење независности Републике Српске путем референдума. За Додика је Република Српска држава још од 1992. године, јер има законодавну и извршну власт која ефективно влада на јасно ограниченом и насељеном

---

⁴³ „Za nezavisnu RS 88 odsto građana”, *Danas*, 19.11.2010, Доступно на: https://web.archive.org/web/20160123101424/http://www.danas.rs/danasrs/svet/regi on/za_nezavisnu_rs_88_odsto_gradjana.9.html?news_id=204069 (Пристапљено 6.4.2021)

⁴⁴ „Програмски принципи Савеза независних социјалдемократа”, 6. Сабор Савеза независних социјалдемократа, Лакташи, 2019, стр. 2–6.

простору. Године 2012. лидер СНСД-а изјавио је за „Вечерње новости” да је уверен да је Република Српска способна да буде независна држава.⁴⁵ У интервјуу за „Ал Џазиру” 2013. године Додик је истакао да не искључује могућност да Република Српска одржи референдум о независности, сличан шкотском и каталонском.⁴⁶ И наредне 2014. године Додик је најавио да ће Република Српска, уколико се БиХ не реорганизује као трипартитна конфедерација, прогласити независност.⁴⁷ Уочи локалних избора 2016. године, референдум о независности Републике Српске била је једна од најважнијих предизборних тема.⁴⁸ Приликом интервјуа за „Дојче веле” 2017. године Додик је нацртао мапу Балкана у будућности, где је Републику Српску, заједно са северним делом тзв. Косова припојио Србији.⁴⁹ Априла 2019. године, поново је поменуо тзв. Косово, говорећи да уколико оно добије столицу у УН, Република Српска треба да прогласи независност.⁵⁰ Поводом обележавања Дана Републике Српске, 9. јануара 2020. године, Додик је рекао да је првобитна намера Републике Српске била да буде независна држава и да се од ње не сме одустати. За њега је Српска већ сада одвојена, јер је БиХ дубоко подељено друштво и нефункционална држава, додајући да ће се пре или касније створити повољан регионални и геополитички моменат за уједињење Републике Српске и Србије.⁵¹ И током 2021. године Додик инсистира на независности Републике Српске као једином логичном решењу за проблеме у БиХ, говорећи да је тој земљи потребан миран распад, те да би независна Српска имала бољи животни стандард него данас и да би и за Хрвате и Бошњаке било боље да граде сопствену државу на остатку БиХ.⁵²

Ни остале српске политичке партије и лидери у Републици Српској нису против њене независности или одбране од унитаристичких амбиција политичког Сарајева. Најочигледнији пример

---

⁴⁵ Katarina Stevanović, „Dodik i nezavisnost Republike Srpske u 100 i 500 reči”, *BBC*, 18. februar 2020, Доступно на: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-51547701> (Приступљено 7.4.2021)

⁴⁶ Ибидем.

⁴⁷ Ибидем.

⁴⁸ Ибидем.

⁴⁹ Ибидем.

⁵⁰ Ибидем.

⁵¹ Ибидем.

⁵² „Dodik: Ubrzati miran razlaz u Bosni i Hercegovini”, *NI*, 03. april 2021, Доступно на: <https://rs.n1info.com/region/dodik-ubrзati-miran-razlaz-u-bosni-i-hercegovini/> (Приступљено 7.4.2021)

јединствене политике српских политичких актера у том смислу јесте референдум о Дану Републике Српске из 2016. године, на који су, упркос забрани Уставног суда БиХ, Србе позвале све српске политичке партије.⁵³ Опозиција у Републици Српској, међутим, сматра да Додик и СНСД користе причу о референдуму и независности у популистичке дневнополитичке сврхе. За СДС није спорно да би 90% грађана подржало независност Републике Српске, али је упитно може ли она, с обзиром на то да ју је СНСД довео у катастрофалну економску и финансијску ситуацију, бити одржива док се не стекну услови за отцепљење.⁵⁴ За Младена Иванића, почасног председника ПДП-а и некадашњег српског члана Председништва БиХ, приче о референдуму су бесмислене, уз став да не би подржао референдум о независности Републике Српске. Иванић је, међутим, напоменуо да тај потез не би био добар, јер га Србија, због проблема са Косовом, не би могла подржати, као и због тога што би довео до новог рата, те да не може бити сигуран шта ће се десити за 20 година уколико се постојећа политичка култура „варкања” на том простору задржи.⁵⁵

Реакције бошњачке политичке елите на континуиране најаве о отцепљењу Републике Српске су, сасвим очекивано, оштре и крајње агресивне. Бакир Изетбеговић је на сваки Додиков помен отцепљења Српске поручивао да таква одлука може одвести само у рат, односно да званично Сарајево ни по коју цену не би пристало на такву одлуку.⁵⁶ За Шефика Џаферовића, бошњачког члана Председништва БиХ, Република Српска никада није била држава, нити ће то бити, те је нагласио да она може постојати само као административна јединица у

---

⁵³ „19. посебна сједница Народне скупштине: Предложено расписивање референдума о Дану Републике”, Народна скупштина Републике Српске, 15.07.2016, Доступно на: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=ci/vijesti/19-posebna-sjednica-narodne-sкупштине-предложено-расписивање-референдума-о-дану-републике> (Приступљено 7.4.2021)

⁵⁴ „РС је ближа економској пропасти него независности”, Српска демократска странка, 05.01.2014, Доступно на: <http://www.sdrs.com/sr/news/novosti/1658.rs-je-bliza-ekonomskoj-propasti-nego-nezavisnosti!.html> (Приступљено 7.4.2021)

⁵⁵ Zorica Ilić i Bahri Cani, „Ivanić: Priče o referendumu su besmislene”, *Deutsche Welle*, 15.11.2017, Доступно на: <https://www.dw.com/bs/ivanic-priče-o-referendumu-su-besmislene/a-41381611> (Приступљено 7.4.2021)

⁵⁶ „Izetbegović: Dodik forsiranjem priče o nezavisnosti RS može samo RAT da izazove”, *Republika*, 3.4.2021, Доступно на: <https://www.republika.rs/svet/region/270200/izetbegovic-dodik-forsiranjem-price-nezavisnosti-moze-samo-rat-izazove> (Приступљено 7.4.2021)

оквиру БиХ или неће постојати уопште.⁵⁷ Жељко Комшић је увек енергичан и ратнохушкачи настројен говорећи о могућем отцепљењу Републике Српске, а у последњем обраћању тим поводом нагласио је да је Додик боље да не говори о отцепљењу РС, јер би она у том случају нестала за два дана.⁵⁸

ТРЕЋИ ЕНТИТЕТ: ОЖИВЉАВАЊЕ ХЕРЦЕГ-БОСНЕ?

До почетка 2000-их политички односи између Бошњака и Хрвата били су на задовољавајућем нивоу. Два народа, иако су у једном периоду рата били жестоко супротстављени, заједнички су створила Федерацију БиХ Вашингтонским споразумом 1994. године и од тада били уједињени против српског фактора, најпре војно, а потом и политички. Ситуација се, међутим, мења у тренутку када политичко Сарајево одлучује да крене у процес познатији као „мајоризација Хрвата”. Реч је, наиме, о стратегији претварања ФБиХ у бошњачки ентитет, где би бошњачка политичка елита доминантно утицала на процесе доношења одлука. Чињеница да је Хрвата трипут мање од Бошњака, да су већина у тек три од десет кантона, да се простори које насељавају значајно демографски празне (лакши одлазак у Хрватску или иностранство због аутоматске могућности да поседују хрватско држављанство), те да немају сопствени ентитет, односно институције власти равне онима у Републици Српској, дали су политичком Сарајеву ветар у леђа да се упусти у такав подухват. Иако су Хрвати конститутивни на територији ФБиХ и БиХ, бошњачке политичке снаге користиле су различите доступне правне механизме да хрватску конститутивност подривају, јер су свесне да без „грађанске ФБиХ данас” неће бити ни „грађанске БиХ” сутра. Тако је Хрватима у БиХ онемогућено да имају сопствени јавни РТВ сервис на хрватском језику⁵⁹, а Мостар, једини прави урбани центар у коме су Хрвати већина, од 2008. до 2020. године држан је стању својеврсне политичке

---

⁵⁷ „Džaferović: Republika Srpska nikada nije bila država, niti će biti”, *NI*, 23. jul 2021, Доступно на: <https://rs.n1info.com/region/a622738-dzaferovic-republika-srpska-nikada-nije-bila-drzava-niti-ce-bit/> (Приступљено 7.4.2021)

⁵⁸ „Komšić: Dodiku bi bilo bolje da ne govori o otcepljenju RS, jer bi „nestala za dva dana”, *Danas*, 10. mart 2021, Доступно на: <https://www.danas.rs/svet/komsic-dodiku-bi-bilo-bolje-da-ne-govori-o-otcepljenju-rs-je-bi-nestala-za-dva-dana/> (Приступљено 7.4.2021)

⁵⁹ Vera Soldo, „Zašto u BiH nema TV-kanala na hrvatskom?”, *Deutsche Welle*, 27.10.2016, Доступно на: <https://www.dw.com/hr/zašto-u-bih-nema-tv-kanala-na-hrvatskom/a-36174448> (Приступљено 8.4.2021)

парализе.⁶⁰ Ипак, највећи ударац на хрватску конститутивност јесу манипулације везане за изборни закон. Наиме, према Уставу БиХ, и бошњачки и хрватски члан Председништва БиХ бирају се на територији целе ФБиХ. Дакле, довољно је да се неко изјашњава као национални Хрват и да добије већину гласова на нивоу целе ФБиХ и постаће члан овог колективног извршног органа. Тако се у три изборна циклуса (2006, 2010. и 2018.) десио „случај Комшић”. Реч је о поменутом лидеру ДФ-а, који је Хрват по националности, али се залаже за концепт грађанске и унитарне БиХ и близак је начелној политици СДА. Његов избор је био легалан, али није био легитиман, јер је на власт сва три пута дошао гласовима из бошњачких, а не хрватских средина. Да је тако, потврђује и његова дугогодишња политичка пракса у којој се више пута супротстављао не само интересима Срба, односно Републике Српске и Србије на простору БиХ, већ и Хрвата и Хрватске, неретко нарушавајући ионако крхке регионалне односе.⁶¹

Хрвати у БиХ су од 1991. до 1994. године имали самосталне политичке и војне структуре у оквиру непризнате парадржаве под именом Хрватска заједница Херцег-Босна. Она је добровољно утопљена у ФБиХ 1994. године, иако је све до 1995. године ХВО, односно њена војна формација, деловала самостално и ефективно контролисала целу Западну Херцеговину, делове Средње Босне, Босанске Посавине и Босанске Крајине. Дејтонским споразумом, ФБиХ призната је као ентитет у саставу БиХ без поделе на хрватски и муслимански део. Већ крајем 1990-их међу хрватским политичким руководством у БиХ, али и интелектуалцима и ширим народним масама, јавља се жеља за успостављањем сопственог ентитета. Тако је борба за једнакоправност Хрвата у ФБиХ почела крајем 2000. године, када је одржан референдум о обнови Херцег-Босне као трећег ентитета на територији кантона са хрватском већином. Иако су обезбеђена средства и кадрови за самоуправу, уз интервенцију међународне заједнице референдум је поништен, средства са рачуна у Мостарској банци одузета, док је председник ХДЗ БиХ Анте Јелавић осуђен у одсуству. Додатни проблем за дати план представљала је пасивност, па

---

⁶⁰ „Једини град у Европи где 12 година није било избора”, *Политика*, 03.10.2020, Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/463757/Jedini-grad-u-Evropi-gde-12-godina-nije-bilo-izbora> (Приступљено 8.4.2021)

⁶¹ Владимир Кецмановић, „Регионални реметилац Комшић”, *Политика*, 13.10.2020, Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/464103/Regionalni-remetilac-Komsic#!> (Приступљено 8.4.2021)

чак и игнорантски приступ званичног Загреба тој идеји.⁶² Како су бошњачки апетити за политичком доминацијом у целој ФБиХ расли, растао је и отпор Хрвата у БиХ и јачала идеја о стварању „трећег ентитета”, односно обнови Херцег-Босне. То питање је, међутим, отворило читав низ других. Да ли би требало тражити хрватски ентитет само на територији ФБиХ или и на деловима Републике Српске? Шта са етнички мешовитим кантонима у којима је приближан број Хрвата и Бошњака? На који начин повезати Посавски кантон са територијама насељеним Хрватима у Средњој Босни и Западној Херцеговини? Како обезбедити међународну подршку као један од пресудних фактора за тако нешто? Оно што је хрватској политици ишло на руку јесте чињеница да је званичној Бањалуци одговарало савезништво са Мостаром, јер би се тако лакше одупрла центрипеталним политичким силама из Сарајева.

Драган Човић се средином 2000-их искристалисао не само у лидера ХДЗ БиХ, већ и лидера хрватског народа у БиХ у целини. Изборни резултати у последњих 15-ак година говоре у прилог томе да је његова партија истински политички представник босанских и херцеговачких Хрвата. Године 2011, на 18. годишњицу оснивања Хрватске заједнице Херцег-Босне, Човић је изјавио да ће се ХДЗ БиХ залагати за трећи ентитет и Мостар као „столни град” Хрвата, јер ФБиХ и БиХ у целини, такве какве јесу не могу преживети. За Човића је једино прихватљиво решење да се БиХ подели на четири федералне јединице у којима би припадници сваког народа могли да остваре и колективна и грађанска права.⁶³ Овакав Човићев предлог сеже још у 2008. годину и подразумева да бар у једној од четири федералне јединице сваки од три народа буде у већини, где би имао сопствену законодавну, извршну и правосудну власт, док би Сарајево било посебна федерална јединица у форми дистрикта. За разлику од руководства Републике Српске које овакву идеју није оспоравало, уз ограду да Република Српска остане недељива као српска федерална јединица, бошњачка позиција и опозиција су изричито против, сматрајући да је једино прихватљиво решење регионализација БиХ.⁶⁴ За

---

⁶² Ибидем.

⁶³ „Dragan Čović: Želimo treći entitet”, *SEEBiz*, 26.08.2011, Доступно на: <https://www.seebiz.eu/trzista/product.php?title=dragan-covic-zelimo-treci-entitet&id=11105> (Приступљено 9.4.2021)

⁶⁴ Dženana Halimović, „Sarajevo i tri države u državi”, *Radio Slobodna Evropa*, 14. januar 2008, Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/870843.html> (Приступљено 9.4.2021)

бошњачког лидера Бакира Изетбеговића идеја о трећем ентитету, коју види као „убачену кост” између Хрвата и Бошњака, је неприхватљива и толико неостварива да трећи ентитет нико не може ни нацртати, а камоли спровести у пракси.⁶⁵ Уз то, Изетбеговић је више пута био изричит да Хрвати не могу добити трећи ентитет без рата.⁶⁶ Жељко Комшић, иако Хрват по националности, не само да не види потребу за успостављањем трећег ентитета, већ исти види као удружени пројекат Драгана Човића и Милорада Додика за растурање БиХ, а иза кога стоји великосрпска агресивна политика.⁶⁷ Званични Загреб залаже се за побољшање положаја Хрвата у БиХ, односно да се њихова конститутивност у потпуности спроводи у пракси, али не наступа са позиција јавне подршке идеји хрватског ентитета. Тако је Сабор Хрватске 2018. године усвојио „Декларацију Сабора Хрватске о положају Хрвата у БиХ” која акценат ставља на једнакоправност свих народа у БиХ и промену изборног закона у корист легитимног представљања хрватског народа.⁶⁸ Ретки су политичари у Хрватској попут члана Сабора Хрватске Нине Распудића из опозиционог Моста који сматра да је већ сада могуће успоставити трећи ентитет, односно поделити ФБиХ на два територијално дисконтинуирана кантона – један са хрватском, а други са бошњачком већином.⁶⁹

---

⁶⁵ „Izetbegović: Nema ništa od trećeg entiteta u BiH”, *Radio Slobodna Evropa*, 2. avgust 2018, Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/29406622.html> (Приступљено 9.4.2021)

⁶⁶ „Изетбеговић: Хрвати не могу добити ентитет у БиХ без рата”, *Политика*, 04.02.2018, Доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/397743/Region/Izetbegovic-Hrvati-ne-mogu-dobiti-entitet-u-BiH-bez-rata> (Приступљено 9.4.2021)

⁶⁷ „Komšić: Dodikov treći entitet je strateški interes velikosrpske politike”, *Faktor*, 01.11.2020, Доступно на: <https://www.faktor.ba/vijest/komsic-dodikov-treci-entitet-je-strateski-interes-velikosrpske-politike/103026> (Приступљено 9.4.2021)

⁶⁸ „Deklaracija Sabora Hrvatske o položaju Hrvata u BiH”, *Radio Slobodna Evropa*, 14. decembar 2018, Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/29656600.html> (Приступљено 9.4.2021)

⁶⁹ „Хрватски посланик: Трећи ентитет у БиХ већ сада је могућ”, *Sputnik*, 09.03.2021, Доступно на: <https://rs.sputniknews.com/regioni/202103091124803460-hrvatski-poslanik-treci-entitet-u-bih-vec-sada-je-moguc/> (Приступљено 9.4.2021)

ЗАКЉУЧАК

Босна и Херцеговина је данас једна од најкомплекснијих, али и најмање функционалних држава на свету. Настала као принудни резултат завршетка грађанског рата између Срба, Хрвата и Бошњака, чији су ратни циљеви били дијаметрално супротни и нису у потпуности остварени, уз и даље присутне међунационална тензије, БиХ је већ две и по деценије осуђена на политичке кризе, блокаде и опструкције сваке врсте. Чињеница је да БиХ понајвише опстаје захваљујући међународном фактору (превасходно евроатлантској коалицији), коме је то у интересу, а не због жеље њених грађана. Постојеће политичке амбиције три конститутивна народа су инкомпатибилне. Бошњаци желе унитарну БиХ без ентитета и кантона у којој би грађански принцип у потпуности елиминисао етнонационални и у којој би, по принципу „један човек, један глас”, својом бројношћу на изборима остварили политичку доминацију на нивоу целе државе. Срби чврсто бране Републику Српску као дејтонску тековину и њену политичку и сваку другу аутономију, уз константно инсистирање на повратку одузетих јој надлежности, те уз континуиране најаве да би за дугорочно неодрживо стање у БиХ најбоље решење било отцепљење Републике Српске. Хрвати су незадовољни унутрашњим односима у ФБиХ, где политичко Сарајево покушава да спроведе мајоризацију Хрвата на начин да им бира члана Председништва БиХ, онемогућава постојање државног програма на хрватском језику и надајући се да ће демографском супериорношћу временом претворити ФБиХ у бошњачки ентитет.

Сходно томе, јасно је да не постоји општи консензус између три конститутивна народа у БиХ о њеном унутрашњем уређењу и будућности. Пред нама је неколико могућих сценарија у том смислу. Први сценарио би било остварење стратегије политичког Сарајева о унитаризацији БиХ, где би се она претворила у формално грађанску државу са бошњачком већином, а суштински у муслиманску земљу која би наставила идеолошки пут зацртан у „Исламској декларацији” Алије Изетбеговића и пракси институција и војске тзв. Републике БиХ у периоду 1992–1995. Такав сценарио, с обзиром на снагу српског фактора (подржаног од стране Србије и Русије) и хрватског (подржаног од стране Хрватске и дела западне међународне заједнице), уз слабљење демографских капацитета Бошњака данас делује прилично нереално. Други сценарио, према коме би се БиХ вратила на изворни Дејтонски споразум, где би Република Српска појачала своје надлежности и на тај начин одустала од сепарације, такође је мање изванредан, с обзиром на чињеницу да он не задовољава хрватске политичке амбиције. Овакав сценарио, међутим, уз измену изборног

закона у корист Хрвата, а потом и реорганизацију ФБиХ у два дисконтинуирана мегакантона (хрватски и бошњачки) могао би имати успеха. Трећи сценарио који би подразумевао распад БиХ, где би се Република Српска осамосталила, а потом и припојила Србији, Хрвати по аутоматизму прогласили независност Херцег-Босне и тражили уједињење са Хрватском, док би већински бошњачки део остао да функционише као „скраћена БиХ”, чини се све извеснијим, уз напомену да је немогућ без сагласности кључних геополитичких играча попут САД, Русије, Немачке, Велике Британије, Турске, а сада већ и Кине. Такав сценарио би са собом носио висок конфликтни потенцијал, што води ка закључку да све заинтересоване стране у БиХ морају уложити максималан труд и политичку мудрост за проналажење мирних, демократских и дугорочно одрживих решења.

ЛИТЕРАТУРА:

1. „Изетбеговић и Кавазовић усвојили 10 закључака”, *Политика*, 10.04.2018, Доступно на: <https://www.politika.rs/scc/clanak/401699/Region/Izetbegovic-i-Kavazovic-usvojili-10-zakljucaka#!> (Приступљено 5.4.2021)
2. „Изетбеговић: Хрвати не могу добити ентитет у БиХ без рата”, *Политика*, 04.02.2018, Доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/397743/Region/Izetbegovic-Hrvatine-mogu-dobiti-entitet-u-BiH-bez-rata> (Приступљено 9.4.2021)
3. „Једини град у Европи где 12 година није било избора”, *Политика*, 03.10.2020, Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/463757/Jedini-grad-u-Evropi-gde-12-godina-nije-bilo-izbora> (Приступљено 8.4.2021)
4. Кеџмановић, Владимир. „Регионални реметилац Комшић”, *Политика*, 13.10.2020, Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/464103/Regionalni-remetilac-Komsic#!> (Приступљено 8.4.2021)
5. Кременовић, Младен. „Зашто БиХ избегава попис становништва”, *Политика*, 02.03.2019, Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/423962/Region/Zasto-BiH-izbegava-popis- stanovnistva> (Приступљено 4.4.2021)

6. „Програмски принципи Савеза независних социјалдемократа”. 6. Сабор Савеза независних социјалдемократа, Лакташи, 2019.
7. „РС је ближа економској пропасти него независности”, Српска демократска странка, 05.01.2014, Доступно на: <http://www.sdsrs.com/sr/news/novosti//1658.rs-je-bliza-ekonomskoj-propasti-nego-nezavisnosti!.html> (Приступљено 7.4.2021)
8. „Устав Републике Српске”. *Службени гласник Републике Српске*, бр. 48/11, 2011.
9. „Хрватски посланик: Трећи ентитет у БиХ већ сада је могућ”, *Sputnik*, 09.03.2021, Доступно на: <https://rs.sputniknews.com/regioni/202103091124803460-hrvatski-poslanik-treci-entitet-u-bih-vec-sada-je-moguc/> (Приступљено 9.4.2021)
10. „19. посебна сједница Народне скупштине: Предложено расписивање референдума о Дану Републике”, Народна скупштина Републике Српске, 15.07.2016, Доступно на: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=ci/vijesti/19-posebna-sjednica-narodne-skupstine-predlozeno-raspisivanje-referenduma-o-danu-republike> (Приступљено 7.4.2021)
11. Ćurković, Aleksandar, „Partijski sistem Bosne i Hercegovine”, *Socioeconomica*, 2 (4), 2013, str. 375–388.
12. „Декларација Сабора Хрватске о положају Хрвата у БиХ”, *Radio Slobodna Evropa*, 14. decembar 2018, Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/29656600.html> (Приступљено 9.4.2021)
13. „Dodik: Ubrzati miran razlaz u Bosni i Hercegovini”, *NI*, 03. april 2021, Доступно на: <https://rs.n1info.com/region/dodik-ubrzati-miran-razlaz-u-bosni-i-hercegovini/> (Приступљено 7.4.2021)
14. „Dragan Čović: Želimo treći entitet”, *SEEBiz*, 26.08.2011, Доступно на: <https://www.seebiz.eu/trzista/product.php?title=dragan-covic-zelimo-treci-entitet&id=11105> (Приступљено 9.4.2021)
15. „Džaferović: Republika Srpska nikada nije bila država, niti će biti”, *NI*, 23. jul 2021, Доступно на: <https://rs.n1info.com/region/a622738->

dzaferovic-republika-srpska-nikada-nije-bila-drzava-niti-ce-bit/
(Приступљено 7.4.2021)

16. Halimović, Dženana. „Sarajevo i tri države u državi”, *Radio Slobodna Evropa*, 14. januar 2008, Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/870843.html> (Приступљено 9.4.2021)
17. Hodžić, Edin i Stojanović, Nenad. *Novi-stari ustavni inženjering? Izazovi i implikacije presude Evropskog suda za ljudska pravau predmetu Sejdić i Finci prov BiH*, Analitika – Centar za društvena istraživanja, Sarajevo, 2011.
18. Plić, Zorica i Cani, Bahri. „Ivanić: Priče o referendumu su besmislene”. *Deutsche Welle*, 15.11.2017, Доступно на: <https://www.dw.com/bs/ivanić-priče-o-referendumu-su-besmislene/a-41381611> (Приступљено 7.4.2021)
19. Izbori.ba. 2016, Доступно на: <http://izbori.ba/Default.aspx?CategoryID=702&Lang=5> (Приступљено 4.4.2021)
20. Izbori.ba. 2018, Доступно на: http://www.izbori.ba/rezultati_izbora?resId=25&langId=1#/1/0/0/0/0 (Приступљено 4.4.2021)
21. Izbori.ba. 2020, Доступно на: https://www.izbori.ba/Rezultati_izbora/?resId=27&langId=2#/9/0/0/0/0 (Приступљено 4.4.2021)
22. Izetbegović, Alija. *Islamska deklaracija*, Sarajevo, 1970.
23. „Izetbegović: Dodik forsiranjem priče o nezavisnosti RS može samo RAT da izazove”, *Republika*, 3.4.2021, Доступно на: <https://www.republika.rs/svet/region/270200/izetbegovic-dodik-forsiranjem-price-nezavisnosti-moze-samo-rat-izazove> (Приступљено 7.4.2021)
24. „Izetbegović: Nema ništa od trećeg entiteta u BiH”, *Radio Slobodna Evropa*, 2. avgust 2018, Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/29406622.html> (Приступљено 9.4.2021)

25. „Komšić: Dodikov treći entitet je strateški interes velikosrpske politike”, *Faktor*, 01.11.2020, Доступно на: <https://www.faktor.ba/vijest/komsic-dodikov-treci-entitet-je-strateski-interes-velikosrpske-politike/103026> (Приступљено 9.4.2021)
26. „Komšić: Dodiku bi bilo bolje da ne govori o otcepljenju RS, jer bi „nestala za dva dana”, *Danas*, 10. mart 2021, Доступно на: <https://www.danas.rs/svet/komsic-dodiku-bi-bilo-bolje-da-ne-govori-o-otcepljenju-rs-jer-bi-nestala-za-dva-dana/> (Приступљено 7.4.2021)
27. „Manifest Demokratska fronta”. Sarajevo, 2013.
28. Milutinović, Milovan. „Karakteristike građanskog rata u Bosni i Hercegovini”, *Svarog*, 1/2010, 2010, str. 49–74.
29. Mulaosmanović, Admir, „Na putu ka nezavisnosti. Referendum u Bosni i Hercegovini”, *Historijska traganja*, 10 (2012), 2012, str. 203–231.
30. Nešković, Radomir. *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo, 2017.
31. „Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini”. Vazduhoplovna vojna baza Rajt-Peterson, Dejton, 1995.
32. Petke, Sven i Čorsulić, Suljo. „Budućnost kao dužnost – visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu”, *Länderbericht*, Predstavništvo Fondacije Konrad Adenauer u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021, str. 1–4.
33. „Programska deklaracija Stranke demokratske akcije”. Sedmi kongres Stranke demokratske akcije, Sarajevo, 14. septembar 2019.
34. „Program Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine”. Sarajevo, 2010.
35. „Savez za bolju budućnost BiH – Programska deklaracija”, Sarajevo, 2010.
36. Soldo, Vera. „Zašto u BiH nema TV-kanala na hrvatskom?”, *Deutsche Welle*, 27.10.2016, Доступно на: <https://www.dw.com/hr/zašto-u-bih-nema-tv-kanala-na-hrvatskom/a-36174448> (Приступљено 8.4.2021)
37. „Splitska deklaracija”, Split, Vjesnik, 1995.

38. Statistika.ba, 2013, Доступно на: <http://www.statistika.ba> (Приступљено 4.4.2021)
39. „Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine”, *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 39/09, 2010.
40. „Statut Demokratska fronta”. Sarajevo, 2015.
41. Stevanović, Katarina. „Dodik i nezavisnost Republike Srpske u 100 i 500 reči”, *BBC*, 18. februar 2020, Доступно на: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-51547701> (Приступљено 7.4.2021)
42. „Ustav Bosne i Hercegovine”. *Službeni glasnik BiH*, br. 25/2009 – Amandman I, 2009.
43. „Ustav Federacije Bosne i Hercegovine”. *Sl. novine FBiH*, br. 88/2008 – Amandman CIX, 2008.
44. „Washingtonski sporazumi: Okvirni sporazum o Federaciji u BiH”. Washington, 1994.
45. „Za nezavisnu RS 88 odsto građana”, *Danas*, 19.11.2010, Доступно на: https://web.archive.org/web/20160123101424/http://www.danas.rs/dana/srs/svet/region/za_nezavisnu_rs_88_odsto_gradjana.9.html?news_id=204069 (Приступљено 6.4.2021)
46. <https://www.sda.ba> (Приступљено 10.4.2021)
47. <https://snsd.org> (Приступљено 11.4.2021)
48. <https://www.hdzbih.org> (Приступљено 11.4.2021)